

Tajný
život
zvieracích
rodín

Divoké **SLOVENSKO**

~čarouné~
SLOVENSKO

Divoké
SLOVENSKO

~čarouné~
SLOVENSKO

Vydalo vydavateľstvo MAFRA Slovakia, a. s.
Copyright MAFRA Slovakia, a. s., 2025
Autori textov: Dan Himič, Soňa Košíková (18 – 25)
Zostavila: Róberta Karpinská
Zodpovedná redaktorka: Monika Francisci
Dizajn a grafická úprava: Martina Buzinkayová
Jazyková úprava: Dominika Javorová
Úprava fotografií: Anton Záhradník
Autori foto: Shutterstock, Dreamstime, archív BROZ,
Ochrana dravcov na Slovensku – Tomáš Veselovský,
Ondrej Kameniar, Ján Svetlík, Jerguš Tesák

Foto na obálke: Shutterstock
Tlač: Finidr, s. r. o.

MAFRA Slovakia
Prvé vydanie
ISBN 978-80-8254-127-7

Divoké
SLOVENSKO

~čarouné~
SLOVENSKO

OBSAH

10 Veľkí gurmáni

Medvede sú riadni výmyselníci, ak raz nájdú švédske stoly v kontajneri, budú tam chodiť stále. Ako však žijú v súkromí a čo sa deje v zime v ich brlohoch?

18 V zime sa svorka zomkne

Vlka milovať nemusíme, úplne bude stačiť, aby sme ho rešpektovali. O živote vo vlčej svorke aj zodpovednosti alfa samca.

26 Utajený romantik

Odborníci o ňom hovoria, že je to taká dokonalejšia kópia mačky, jednoducho jej prerastená verzia. Rys ostrovid je svojím spôsobom kráľ veľkých mačiek.

34 Poriadne divá cica

Málokto z nás ju videl vo voľnej prírode, no ona iste už videla nás. Mačka divá sa vyhýba ľudskej spoločnosti, loví v noci a pokojne si ju môžete pomýliť so susedovým pruhovaným kocúrom.

42 Lesné torpédo

Túžite vidieť na Štedrý deň zlaté prasa, ktoré vlastne ešte nikto nevidel? To skôr v tom čase stretnete v lese diviaka. Na rozdiel od neho však zlaté prasa ľudí nenaháňa a ani ich nehryzie!

48 Líšku sa neoplatí hladkať

O líškach sa hovorí, že sú falošné, no presnejšie vyjadrenie je, že sú prešibané. Málokto zvieru dokáže uvažovať ako ony.

56 Zviera s veľkým srdcom

Niektorí šťastlivci ich videli naživo,

no väčšina pozná tieto hrdé zvieratá z pohľadníc či dokumentárnych filmov. Tatranské kamzíky majú tvrdý život a čas im beží oveľa rýchlejšie.

62 Čas ruje

Každý rok na jeseň sa v prírode odohráva veľkolepé divadlo. Hlavnú úlohu v ňom hrajú jelene, ktoré bojujú o samice. Môžete ich počuť, vidieť, ba aj cítiť.

68 Jazvec z hradu

Dalo by sa povedať, že je to taký flegmatik, ale dokáže sa aj poriadne nasrdiť. S prichádzajúcou nocou môžete doň niekde na lesnej ceste alebo chodníku doslova nabúrať, keď si tak vykračuje po svojej potravinovej trase. Jazvece majú síce slabý zrak, ale zato dobrý čuch a sluch.

74 Hvízdavá skalná myš

Do svojich nôr sa zabarikádujú už na prelome septembra a októbra, kde si spokojne chrápu až do jari. Reč je o tatranských svišťoch, o ktorých sa často hovorí, no málokto ich videl naživo.

82 Vodné plyšiaky

Sú to veľkí stavitelia hrádz a iných vodných stavieb. Dokonca sa o nich hovorí, že sú záhradníci. Bobry sú vo voľnej prírode veľmi potrebné.

88 Chlpatí malí Tarzani

Sú zvedavé, rýchle, odvážne, obratné, no vedú sa aj nahnevať a ich vzájomné bitky

vyzerajú naozaj akčne. Veveričky si veľmi ľahko zvyknú na človeka a pri kŕmení mu doslova „zobú“ z ruky. Ale pozor, nenechajte sa oklamať ich krotkosťou.

94 Turisti z kanalizácie

Hoci ich nemáme radi, schopnosti im môžeme závidieť. Potkany sú inteligentné a to, čo dokážu, je naozaj obdivuhodné. Mimochodom, v Bratislave ich vraj žije viac než samotných Bratislavčanov.

102 Zachráňme hraboša

Pri slove hraboš sa zježia chlpy všetkým poľnohospodárom, pretože sa im v mysli zjaví hraboš poľný. My však budeme hovoriť o jeho vzdialenom bratrancovi, ktorého nazývajú panda strednej Európy.

108 Nebojte sa netopierov

Lietajú za súmraku a v noci, cez deň spia zavesené dole hlavou a samičky dokonca aj dole hlavou rodia a dojčia mláďatá. Netopiere sú užitočné a všetky naše druhy sú zákonom chránené!

114 Najväčší vtáčí lovci

Videli ste vysoko na oblohe krúžiť nejakého dravého vtáka? Máte na výber z našich 20 druhov plus z 10 vzácných, ktoré sa u nás objavili počas posledných desaťročí.

122 Nečum ako sova!

Málokomu sa podarí vidieť živú sovu, hoci už žijú aj v mestských parkoch. Nie je to len tým, že sú to nočné vtáky. Sovy totiž lietajú nehučne, takže ani nezistíte, ak by vám nejaká preletela okolo ucha.

128 Lietajúce opice

Naoko sú to obyčajné vrany či straky, no krkavcovité vtáky sú pomerne inteligentné. V krdli poznajú jeden druhého, jeho vek či hierarchické postavenie v skupine. A preto nás stále prekvapujú.

136 Sýkorky klamú telom

Poznáme ich všetci, sú to také milé bezbranné vtáčiky, ktorým v zime sypeme semienka, aby nepomreli od hladu. Lenže tieto vtáčiky majú aj inú tvár, a poriadne prekvapujúcu.

142 Upľakané krikľúcky

Aj vám pripomína plačlivý spev čajok more? Tieto vtáky však môžete stretnúť pri vodách v hlbokom vnútrozemí a mnohé z nich o mori ani nechyrovali. Ako tie naše, slovenské.

148 Bociany deti nenosia

Odnepamäti ľudia verili, že ak sa im na komíne zahniezdi bocian, budú mať šťastie, a vždy s napätím čakali, či ten „ich“ pár priletí. Tieto veľké vtáky fascinujú ľudí aj dnes a ktovie, možno sú naozaj nositeľmi šťastia.

156 Ugávané pútničky

Letiaci krdel' sťahovavých husí nás zvykne naplniť akousi nostalgiou. Ak si však myslíte, že to odlietajú naše husi, tak sa pokojne môžete myliť.

164 Pískajúce otravy

K letným večerom neodmysliteľne patria roje hladných samičiek komárov, ktoré

OBSAH

nám znepríjemňujú pobyt vonku. Tie si pochutnávajú na našej krvi a roznášajú nechcené darčeky v podobe chorôb a parazitov.

170 Neposedné vrtuľníky

Vidieť ich najmä blízko vody, nehlučne kľučkujú vo vzduchu ako kaskadéri a pri párení niekedy pripomínajú srdiečko. Vážky sú mäsožravé a naším šťastím je, že nie sme hmyz.

176 Mäsožravé kravičky

Nie sú to nijaké prítluné chrobáčky, lienky sú v hmyzom svete obávané dravce, z ktorých majú napríklad vošky plné gate.

182 Medvedíky z ďateliny

Nie sú to nijaké samčeka včiel, ako si poniektorí detsky myslia. Hoci vyzerajú ako plyšové guľôčky, majú žihadlo, ale netreba sa ich báť. Čmeliaky sú mierumilovné a zvedavé.

188 Žltá-čierni maškrtníci

Osy a sršne nemáme radi, ale sú veľmi užitočné, zbavujú nás škodlivého a otravného hmyzu. Aký je ich svet?

194 Bývanie s faraónmi

Vo svojich mraveniskách majú stovky kráľovien, nie jednu ako ich kolegovia z iných druhov. Faraóny sú síce maličké, ale životaschopné a je pomerne ťažké sa ich zbaviť.

200 Tajomný svet pavúkov

Väčšina ľudí cíti pri pohľade na pavúka

prinajmenšom rešpekt, no treba povedať, že Slovensko má v tomto šťastie. Zatiaľ u nás pavúky nebezpečné pre človeka nežijú.

208 My sme tu doma

Hovorí sa – pomalý ako slimák. Tieto živočíchy sa totiž naozaj nikam neponáhľajú. Napríklad náš slimák záhradný dokáže prejsť za hodinu štyri metre.

214 Hady vás nepočujú

Plazy v mnohých z nás nevzbudzujú bohvieaké sympatie, skôr naopak, keďže o nich ešte aj kolujú mnohé povere.

220 Jašteričie kvarteto

Oproti minulosti je ich citelne menej a nebezpečné sú pre ne aj obyčajné sliepky. Mládäť jašteríc totiž sliepkam pripomínajú väčší hmyz, a tak si nimi nadšene spestria desiatu.

226 Tajomný svet pod zemou

Mnohí tieto tvory poznajú iba z rozprávania. V pôde však žije množstvo živočíchov, ktorým svet na povrchu ani veľmi nechýba.

232 Krajčír z rozprávky

Kedysi u nás žili raky takmer v každom potoku alebo rybníku, teraz ich je ako šafranu. Alebo si namiesto našich druhov vo vode kralujú invázne druhy.

238 Kapry nepúšťajte

V našich vodách plávajú desiatky pôvodných druhov rýb, ku ktorým musíme ešte prirátat nepôvodné a invázne. Ich svet je síce tichý, ale plný zaujímavostí.

Milí čitatelia,

dalo by sa povedať, že čísla nielen počítajú, ale aj rozprávajú, nie nadarmo používame slovné spojenie „reč čísel“. Tak ich na úvod nechajme prehovoriť... Momentálne žije na našej planéte vyše osem miliárd ľudí. Týchto osem miliárd jedincov zdieľa našu planétu, krúžiacu okolo Slnka v obrovskom vesmíre, s miliónmi ďalších druhov rastlín a živočíchov. Samozrejme, vzhľadom na celkovú rozlohu Zeme, vyše 510 miliónov štvorcových kilometrov, sme to poňali veľmi široko, takže podme na náš rodný piesoček s rozlohou 49 035 štvorcových kilometrov. Trochu rozdiel, ak sa pozrieme na tie čísla, ale v prípade prírodného bohatstva Slovenska môžeme dnes už populárny termín „malá veľká krajina“ bezpochyby s čistým svedomím podčiarknuť. Naša domovina patrí svojimi prírodnými hodnotami k najbohatším krajinám Európy. Opäť nechajme prehovoriť čísla – z nášho územia je známych viac ako 11 000 rastlinných a viac ako 28 000 živočíšnych druhov. Za túto bohatú paletu vďačíme najmä našej geografickej polohe na rozhraní medzi Karpatmi a Panónskou nížinou a, samozrejme, rozmanitosti prírodnej krajiny – viac ako 40 percent územia pokrývajú lesy a mozaiku biotopov dotvárajú mokrade, rieky, lúky, poľnohospodárske pôdy... V našej najnovšej knihe z edície Čarovné Slovensko sme sa pozreli na najznámejších zvieracích obyvateľov a do ich brlohov, nôr, hniezd či úľov sme nahliadli skutočne dôkladne, priam exaktne. Našími sprievodcami v ich zvieracom svete boli totiž špičkoví slovenskí zoológovia, takže sme sa neraz dozvedeli aj tie najväčšie pikantnosti z ich súkromia. Ako fungujú zvieracie páry, kto je pánom „v dome“, kto je dlhodobo verný a kto, naopak, po oplodnení nechá samicu s mláďatami samu, čo všetko a za ako dlho sa musia „mláďá“ naučiť či čo robia jednotlivé zvieratá v zime, keď okolitá príroda spí... A, samozrejme, kde žijú, aké majú problémy, akých nepriateľov a ako ich môžeme chrániť. Lebo tak ako v celom širom svete, úbytok druhov a ich biotopov je problém aj na našom malom, krásnom Slovensku.

Prijemné, poučné, ale najmä zábavné čítanie vám praje
redakcia mesačníka Čarovné Slovensko

Vel'kí gurmáni

Medvede sú riadni výmyselníci,
ak raz nájdú švédske stoly
v kontajneri, budú tam chodiť
stále. Ako však žijú v súkromí a čo
sa deje v zime v ich brlohoch?

Sú to naše najväčšie šelmy, ktorých výčiny zaručene vzbudia nielen pozornosť, ale často i obavy. Hoci je človek kráľ tvorstva, zoči-voči medveďovi je absolútne bezbranný. Samozrejme, medvede sa dnes správajú odlišne než ich predkovia, ktorí napriek svojej veľkosti a sile mali pred človekom rešpekt a radšej zdupkali. Dnešní macovia pochopili, že človek je neškodný, ba čo viac, môže byť pre ne zdrojom potravy.

Inteligentná generácia

„Tým, že je medveď veľmi inteligentný tvor, je extrémne prispôsobivý, veď už jedna jeho generácia dokáže výrazne zmeniť správanie vo svoj prospech. Keď ich človek kedysi celé roky kynožil, medveď to mal doslova zapísané vo svojej DNA. Už od narodenia vedel, že ak stretne človeka, má sa mu oblúkom vyhnúť. Lenže terajšia generácia medveďov akosi rýchlo pochopila, že pred človekom nemusí utekať, a rovnako aj to, že v blízkosti človeka sa nachádza dostatok ľahko dostupnej potravy,“ vysvetľuje Ing. Jozef Hybler, hlavný zoológ Správy TANAP-u. Takže si na tieto podmienky veľmi rýchlo zvykli a z matky na mláďatá si nové poznatky vzájomne odovzdávajú. Zároveň sa učia, že pach človeka neznamená hroziace nebezpečenstvo, ako to bolo kedysi.

V minulosti medvede rýchlo pochopili, že ak včas neutiekli, pre niektorého z nich sa mohol výstrel končiť fatálne alebo bolestivým zranením, a tieto nepríjemné zážitky si okamžite spájali s človekom a odovzdávali si naučené správanie z generácie na generáciu.

Nespia stále

*Sú
maškrtné,
zožerú,
čo sa zožrat'
dá.*

Posledné zimy veľmi neprospievajú klasickému spôsobu hibernácie medveďov – čiže nepravému zimnému spánku. Mnohé sa prebudili už počas zimy. Je to logické, zateká im do brlohov, mráz ich nedrží v spánku. „Stávalo sa to aj po iné roky, hoci v kratších epizódach odmäku, že sa nakrátko prebrali. Lenže potom sa vždy vrátili naspäť do brlohov a zimný spánok končili až niekedy v priebehu marca,“ pokračuje zoológ. Medvede sa na zimný spánok ukladajú najmä z dôvodu nedostatku potravy, príroda ich ním vybavila, aby prečkali najhoršie obdobie v roku. Dokonca medvedice počas zimného obdobia dokážu vo svojich brlohoch nerušene rodiť mláďatá.

Dajú si bylinnú kúru

V jeseni, keď už medvede cítia, že sa blíži zima, obmedzia pohyb len na bližšie okolie svojich brlohov a spustia šetriaci mód, nerobia ďaleké presuny. Dotrávia posledné zvyšky potravy a vyprázdnia sa, dokonca vedľa, ktoré byliny im na to pomôžu, doslova si dajú bylinnú kúru. Tá im z čriev vypudí všetky toxíny a látky,

*Medved' hnedý
(Ursus arctos)*

Trieda: cicavce

Rad: mäsožravce

Čel'ad': medved'ovité

Dĺžka tela: 200 – 300 cm

Výška: 150 cm

Hmotnosť: 150 – 350 kg

Dĺžka života: 20 rokov, v zajatí 30

Počet mláďat: 2, zriedka 4 – 5

Medved'atá vyzerajú ako živé plyšiaky. Ak ich však stretnete, nezabúdajte, že neďaleko je aj ich matka. A tá sa vie veľmi nahnevať.

ktoré by mohli spôsobovať nejaké zápaly a problémy. Takýmto spôsobom zredukujú aj množstvo črevných parazitov. Ak ste si mysleli, že medvede majú svoje brlohy kdesi hlboko v horách, nemusí to byť vždy pravda. Vo Vysokých Tatrách ich síce mávajú v blízkosti hornej hranice lesa v pásme kosodreviny alebo dokonca ešte vyššie, no niekedy sa zabrožia naozaj na veľmi netypických miestach. Nie je výnimkou, že niektoré sú aj 100 až 200 metrov od turistických trás. Ale keďže je v zime v Tatrách uzávera, tak to vôbec nie je problém.

Hrdinky medvedice

Vyhľadávajú miesta, kde napríklad rastú obrovské limby. Dokážu si brloh vyhrabať medzi koreňmi, využívajú aj skalné štrbiny, alebo si iba prispôbia kosodrevinu ako dáždnik, ktorý zachytí sneh, a ony si pod ňou vyhrabú jamu. Sneh je výborný izolant, takže medveď nepotrebuje nejakú sofistikovanú stavbu. Počas spánku musí mať zabezpečený prísun kyslíka, stačí nejaký prieduch, aby sa nezadusili. Brlohy si však dokážu vybudovať aj na miestach, kde by sme to nečakali. Vždy využijú to, čo im ponúka dané prostredie, a spoliehajú sa na dostatočnú tukovú vrstvu a svoj hrubý kožuch. Gravidné medvedice si dokonca prichystajú mach alebo suché lístie a jemné konáriky, pre prípad, keď budú potrebovať mláďatá na chvíľku opustiť.

Mláďatá sa rodia v brlohoch v priebehu decembra až februára. „Pred pôrodom sa medvedica prebudí, porodí, prehryzie pupočník, skonzumuje všetky pôrodné obaly, mláďatká očistí, dojčí ich, lízaním stimuluje tráviaci trakt. Pri pôrode totiž dochádza k uvoľneniu pôrodných obalov a medvedica to všetko musí riešiť počas zimného spánku z tukových zásob. Medved'atá sú náchylné na vonkajšie vplyvy, pretože sú veľmi slabo vyvinuté. Rodia sa približne polkilogramové, sú slepé a pokryté iba kratučkou juvenilnou srstou, takže sú veľmi krehké a medvedica sa o ne musí vzorne starať,“ hovorí zoológ.

Takmer vôbec nepijú

Medvedice sú naozaj obetavé matky, po celú zimu žijú zo zásoby tuku, ktorú nadobudli v lete a v jeseni. Produkujú mlieko pre mláďatá a adekvátne tomu schudnú. „Je to o to horšie, že majú na starosti hladné krky, ktoré musia učiť, aby prežili v divočine, takže v tomto kritickom období nesmú byť rušené človekom. Preto je veľmi dôležité nenavštevovať miesta, kde sa medvede obvykle vyskytujú, lebo aj medvedice potrebujú mať svoj pokoj a istotu, že ich mláďatám nehrozí nič zlé,“ vraví Jozef Hybler. Nielenže medvedica počas zimy nežerie, ale ona prijíma aj minimum tekutín. Ak má v okolí dostatok snehu, tak to má ľahšie, inak musí vodu vyhľadať. Z nanoseného lístia, machu a konárikov vytvorí akúsi perinu, ktorou mláďatá prikryje, a na chvíľku opustí brloh, ale naozaj iba na krátky čas. „Vedci a lekári skúmajú, ako je možné, že medveď počas brloženia skoro vôbec nepije, ale jeho obličky to prežijú, dostanú sa do istého latentného stavu. Ak by to urobil človek, do týždňa umrie. Ešte sa mnoho vecí naučíme od zvierat a v tomto prípade by sme získané vedomosti vedeli zúročiť napríklad pri pacientoch odkázaných na dialýzu,“ dodáva.

*Niekedy
sa zabrložia
na netypických
miestach.*

Naozaj žerú cesnak

Medvede sa zvyčajne prebúdzajú v apríli. Mláďatá narodené počas aktuálnej zimy vylezú medzi poslednými, teda až v máji. „Ročné mláďatá, ktoré stále brložia spolu s matkou, môžu vyliezť už skôr, niekedy aj koncom marca. Tie už zvyčajne vážia do 20 kilogramov. Budúcu zimu ešte strávia so svojou matkou, čiže sú spolu tri zimy vrátane tej, keď sa narodili. Stáva sa, že medvedica vodí novonarodené mláďatá spolu s „pestúnmi“, teda so staršími súrodencami, pretože rodí väčšinou každý druhý alebo tretí rok a počas zimy sa jej narodí ďalšie medvediatá. Nie je to však pravidlom a takíto pestúni môžu už zimovať aj bez matere spoločne v jednom brlohu,“ podotýka zoológ. Keď už sme spomenuli metabolizmus, pre medvede je niekedy veľmi náročný prvý jarný trus, musia z tráviaceho traktu vypuďiť stuhnutú zmes, ktorá sa tam za mesiace hibernácie vytvorila a je tvrdá ako skala, v literatúre je pomenovaná zátka. Tvrdenie o medveďom cesnaku sa tak čiastočne zakladá na pravde. „Tým, že rastie skoro na jar a obsahuje množstvo látok pôsobiacich blahodarne na tráviaci systém s antibiotickými účinkami, medvede ho s obľubou konzumujú,“ tvrdí.

Pokazenosť sa dedí

Medvediatá cicajú približne pol roka materské mlieko a postupne ich medvedica učí, ako si nájsť potravu a čo môžu zožrať. Na jar rastie pre ne najvýživnejšia vegetácia: čerstvé byliny, tráva, púčiky, malinčiaci, čučoriedie, mladé výhonky stromov, všade je množstvo hmyzu, mäkkýšov, lariev, je to obdobie hojnosti. Toto všetko im medvedica ukazuje, aby sa vedeli prirodzene napáť.

Problém môže nastať, ak je medvedica „pokazená“ – navyknutá hľadať potravu

v kontajneroch v blízkosti ľudí. „Ak už raz máme synantropnú medvedicu, ktorá stratila plachosť a vykazuje nežiaduce správanie, všetky tieto neduhy naučí aj svoje mladé. Bohužiaľ, vtedy je už veľmi ťažké odnaučiť medveďa takémuto správaniu, paradoxne, na jar je to najvypuklejší problém,“ zdôrazňuje Jozef Hybler a dodáva, že veľakrát dochádza aj k tomu, že mladšie medvedice, ktoré majú prvýkrát mláďatá, sú submisívnejšie, nevedia sa presadiť v prirodzenom prostredí, pretože sú vytláčané z lepších lokalít dominantnejšími jedincami, obsadzujú aj okrajovejšie časti menej vhodných lokalít často aj mimo prirodzeného areálu výskytu.

Tam často dochádza k stretom s človekom, pričom veľakrát sa stáva, že tieto medvedice nie sú voči človeku ani agresívne, napriek tomu, že majú mláďatá. Viac sa obávajú stretnutia so samcami, ktoré by im mláďatá usmrtili, preto im prítomnosť človeka a menej vhodný biotop poskytnú dočasné útočisko.

*Medvedica
nesmie
byť rušená
človekom.*

Flegmatici i neurotici

Medvedice vedia, že medvedí samec je o tretinu až polovicu väčší než ony. „Na Slovensku mávame 300-kilogramové samce a najťažšia samica, ktorú vážili, mierne presiahla 200 kilogramov. Samice totiž zvyčajne mávajú 140 až 160 kilogramov a zákonite sa nedokážu obrániť pred kopou svalov samca túžiaceho po párení, ktorému v ceste stoja medved'atá. Keď totiž usmrtí medvedicu mláďatá, tá prichádza opäť do ruje,“ pokračuje zoológ.

Pokojne by sme mohli povedať, že čo medveď alebo medvedica, to iná osobnosť. „Viem to z vlastných skúseností, keď sme zakladali telemetrické obojky. Jednotlivé medvede pri uspávaní a prebúdzaní reagovali rozdielne. Jeden v sklopnej pasci pokojne čakal, kedy ho uspíme, typický flegmatik, ktorého nevyrušila ani vystrelená uspávacia injekcia. No uspávali sme aj 300-kilového neurotika, ktorý keď skočil, klieťka sa tak zatriasla, až sme mali obavy, že z nej povypadávajú skrutky a ona sa

Medvede sú veľmi inteligentné. Ak sa naučia chodiť ku kontajnerom, budú tam chodiť stále.

rozpadne. Medved' má nepredstaviteľnú silu. Náš lesník choval 180-kilové prasa. Medved' mu v noci vliezol do chlieva, prasa usmrtil, prehodil si ho cez plece, preliezol s ním plot a ušiel," vraví Jozef Hybler.

Vedia si to vychutnať

I keď sa často pasú, sú maškrtné, zožerú, čo sa zožrať dá. Milujú limbové oriešky, sú pre ne veľmi lákavé, obsahujú výživné tuky a oleje, medvede sú schopné vyliezť aj 20 metrov na limbu, len aby sa ich nažrali. A vďaka tejto ich záľube rastú v Tatrách limby. Ich semenka sa na neprístupné miesta dostali vďaka medvediemu trusu. Medvede majú výborný čuch, majú 500× viac receptorov než my ľudia. Okrem toho majú veľmi dobrú pamäť na pachy. Dokážu si zapamätať pach konkrétneho človeka, prostredia, čohokoľvek.

Vyhnite sa im

Na správanie samcov najmä v období ruje výrazne vplyva testosterón. Ruja býva od apríla do júla a samce sa môžu v tomto období správať agresívnejšie aj pri stretnutí s človekom. Medved' vyhodnocuje každú situáciu: buď je nepokazený, a keď zbadá človeka, otočí sa a uteká preč, alebo sú jedince so zmeneným správaním, ktoré prítomnosť človeka neruší, nezabera na ne ani krik či výstrel.

Medzi samcami je v období párenia prirodzená a nevyhnutná teritorialita. Ale samice voči sebe nevykazujú takéto znaky. „Pred 15 rokmi sme mali v Tatranskej Lesnej dve medvedice, ktoré sa spoločne starali o osem medviediat, jedna mala päť, druhá mala tri. Medviedatá vyliezli na borovicu a matky dole dohliadali na bezpečnosť, neprekážali im ani ľudia, neboli agresívne, jednoducho fungovali ako spoločná škôlka. Nebolo by to až také neobvyklé, keby sa to paradoxne neudialo uprostred areálu školy v prírode..." hovorí na záver zoológ Jozef Hybler.

Je to vlastne všežravec

Medvede sa na zimný spánok ukladajú najmä z dôvodu nedostatku potravy. Napríklad v minulosti v Tatranskej Javorine, keď ešte žil knieža Hohenlohe (1848 – 1926), medvede prikrmovali, aby inde nerobili škody, ľudia im do vysokohorského prostredia vozili uhynuté kone a dobytok. Vďaka tomu mali pokoj od medved'ov, pretože tie nezliezali dole za potravou. Vtedy nastávali obdobia, že medvede nebrložili, lebo mali dostatok potravy počas celého roka. I keď je medved' po väčšinu roka bylinožravý, je to vlastne všežravec, ktorý nemá problém pochutnať si na zdochline.

V zime sa svorka *zomkne*

Vlka milovať nemusíme,
úplne bude stačiť, aby sme ho
rešpektovali. O živote vo vlčej
svorke aj zodpovednosti alfa páru.

Vzťah človeka k vlkovi sa vyvíjal tisícročia. Zaujímalo nás, prečo sa práve na túto šelmu dívame s toľkými obavami. Zoológ Jerguš Tesák zo vzdelávacej organizácie Lesmír hovorí: „Do prvých konfliktov s vlkom sa človek dostal vtedy, keď začal obrábať pôdu a chovať zvieratá. Samozrejme, že vlk občas niečo ulovil. Naši predkovia si však vedeli celkom obstojne pomôcť a vyšľachtili si strážne psy, ktoré im statok vedeli ustrážiť.“ V čase šľachtických poľovníckych revírov bol vlk konkurenciou poľovníkov. Páni si chceli uloviť jeleňa, bola to prestíž a vlk bol pre nich konkurenciou, ktorej sa treba zbaviť, a tak vlka plošne hubili, lovili ho do sietí, kopali mu pasce, ba dokonca v 60. – 70. rokoch sa vlky vrátane šteniat trávili strychnínom.

Zabezpečuje rovnováhu v prírode

Pýtať sa, načo nám vlk vlastne je, je scestné. Ale keby sme veľmi chceli pomenovať, čo z vlka máme – zabezpečuje rovnováhu v prírode. „Pôsobí regulačne na nárast počtov zveri, ktorá spôsobuje škody v lesoch či poľnohospodárstve.“ Koľko je dostupnej rastlinnej potravy, toľko môže byť jeleňov, a koľko je jeleňov, toľko môže byť v nejakom ustálenom pomere vlkov. Je ich len toľko, aby sa uživil, a podľa vedeckých štúdií sa populácia koristi v našich podmienkach vždy bude počítať na tisíce a počty predátorov na stovky. „Pre lepšiu predstavivosť vieme, že v súčasnosti sú na Slovensku jarné kmeňové stavy jelenej zveri v počte cca 80 000 kusov, pričom vlkov podľa genetickej štúdie je približne 500-600 jedincov, čo je viac ako stonásobne menej. Vĺčie svorky fungujú podľa prísne stanovených zákonov prírody, a tak ich teritóriá budú mať vždy nejakú minimálnu veľkosť. Pre územie Slovenska je to dlhodobá spravidla 10 000 až 25 000 hektárov.“

Slovenské vlky už osídlili maďarský národný park.

Už aj v Maďarsku

Kým kedysi vlk osídľoval hory, dnes už schádza aj nižšie. „Vlky sa objavili aj na juhu a nemožno im to zazlievať,“ hovorí Jerguš Tesák. „Idú len tam, kde majú dostatok potravy. A dokážu sa presúvať na veľké vzdialenosti. Slovenské vlky už osídlili maďarský národný park Bükk, vlk tam našiel loviská, dobré miesta na brloženie a pokoj. V národných parkoch sú vlky žiaduce a nikomu by nemali prekážať,“ hovorí Jerguš Tesák, ktorý vyrástol v rodine poľovníka a zároveň chovateľa oviec a má tú výhodu, že sa na problém vlk – ovca – človek dokáže pozrieť z niekoľkých uhlov. „Bačov chápem. Z celkového pohľadu sa nám síce 10 či 15 strhnutých oviec nejaví ako veľký problém, ale z hľadiska chovateľa je to veľký zásah do jeho živobytia.“ Riešení je niekoľko. Prvým, pradávny, je strážny pes. Dôležité je, aby bol dobre vychovaný, čiže aby neútočil na ľudí, na turistov. Pes musí byť mentálne nastavený tak, že je súčasťou stáda... to sa dá docieľiť len tým, že v ňom vyrastá. Pýtame sa, v ktorej krajine sa darí nastoliť symbiózu s vlkom. „V Európe je niekoľko príkladov, kde to do istej miery funguje. Tradičný spôsob

Dokáže aj pol dňa sedieť v tieni lesa, pozorovať miesto a vyhodnotiť, či sa ho oplatí navštíviť.

pretrváva napríklad v Rumunsku. V severnom Španielsku či v Alpách sú oblasti, v ktorých je ochrana stád fungujúca, no ako príklad fungujúcej ochrany stád by som uviedol aj oblasti Kaukazu či Pamíru.“

Vlk samotár?

Hovorí sa, že ľudia a vlky majú k sebe veľmi blízko a že sa na ne „podobáme“ možno viac než na primáty, hoci to by bolo logickejšie. Len ľudia a vlky sa totiž starajú aj o nevládných členov svorky a spravidla si vážia svojich seniorov. „Vlky žijú vo svorkách a sú previazané úzkymi vzťahmi. Raz sme v národnom parku pozorovali zraneného vlka. Zrejme ho zrazilo auto, no prežil to a vrátil sa k svojej svorke. Neviem, či sa dá povedať, že sa oň starali, sú to predsa len zvieratá, skôr ho tolerovali, a keď zaostával a zavyl, ozvali sa mu, aby ich ľahšie našiel. Aspoň ho nevyhnali. Napriek tomu, že už svojej svorke nebol na nič užitočný, lebo loviť už nemohol, ešte tak dva-tri roky sa držal pri nej. Samozrejme, už sa nedostával k prvotriednej potrave, len k zvyškom.“ Vlčie rodiny tvorí rodičovský vodcovský alfa pár a ich potomkovia, no odchýlok je mnoho. Rodiny sa občas aj rozpadajú. Dôvodom môže byť i to, že sa syn začne „doťahovať“ na svojho otca, alfa samca. „Mladý vlk si začína veriť a medzi ním a alfa samcom môžu vzniknúť trenice. Samozrejme, roztržky bývajú aj medzi matkami a dcérami. Keď sa napätie stupňuje, mladý vlk často opúšťa svorku a ide hľadať vlastné šťastie stovky alebo aj tisícky kilometrov ďaleko. Nájde si partnerku a založí si rodinu. Status vlk samotár je skôr len dočasný stav. Žiadny vlk nie je samotárom z povolania, sám žije len istý čas, kým si napríklad ne-

Vlk dravý (Canis lupus)

Trieda: cicavce

Rad: mäsožravce

Čeľad: psovité

Dĺžka tela: 100 – 160 cm

Výška: 80 – 85 cm

Hmotnosť: 30 – 80 kg

Dĺžka života: 12 – 16 rokov

Počet mláďat: 4 – 8

V zime sa všetky zomknú
a spolu lovia vysokú zver,
ktorá je v januári či vo
februári oslabená, a teda
ľahšie dostupná.

založí vlastnú novú svorku a nevyčlení si teritórium.“ Súčasťou vlčej svorky bývajú i privandrovalci. „Vlky občas prijímajú aj nejakých „cudzcincov“;“ hovorí Jerguš Tesák. „Z rôznych dôvodov, napríklad vyhodnotia, že sa im zídu pri love.“

Bez alfa páru sú chvíľu stratené

Alfa pár rozhoduje o tom, kam sa pôjde loviť a či sa vôbec pôjde, či zariskovať a zísť na salaš „niečo“ strhnúť alebo radšej ostať v bezpečí lesa. Alfa samec aj alfa samica zvyčajne poznajú poľovnícke posedy. Nedá sa to síce generalizovať, ale terčom poľovníka býva skôr mladý neopatrný vlk, ktorý vyjde na lúku a obzerá sa, než jeho otec, ktorý pozná obchádzky a vie ísť lesom tak, aby sa mu nič nestalo. Ak rodina príde o alfa samcu, alebo nebudajú o niekoľkých dôležitých členov naraz, je to, akoby zo dňa na deň stratila kompas. Zvieratá sa nevedia samy rozhodovať a možno aj týždeň-dva žiadne nič neuloví. Potom sa možno dostanú k nejakému salašu a stane sa presne to, čo sa stáva hladnému človeku, keď vojde do obchodu. Bezhlavo nakupuje. „Vyhľadované vlky pribehnú k salašu, zapnú sa všetky ich pudy a inštinkty a strhnú zopár oviec.

Vlk si aj vo vysokom snehu poradí veľmi dobre.

Ovca je pre ne spravidla ľahkou korisťou.“ Z nášho ľudského pohľadu je vlk veľmi inteligentný. Vie aj pol dňa nehybne sedieť v tieni lesa a pozorovať miesto. Keď sa priblíži ku košiaru, dokáže vyhodnotiť, koľko je tam psov, a aj to, či sú na reťazi. Ak zistí, že sú priviazané, vie, že má voľnú cestu. O svojej nevýhode vie aj ovčiarsky pes, ktorý niekedy nemôže robiť nič iné než sa bezmocne prizerať z reťaze.

Zimu trávia spolu

O tom, ako sa vlky rozprávajú, vieme iba čiastočne. Komunikujú pachmi, pohybmi tela a výjmi. Tak ako sme už všetci videli obrázok vlka s vycerenými zubami, poznáme aj klíšé „vlk vyjúcí na mesiac“. Pravdaže, vlky nevyjú len pri splne, ale kedykoľvek, no s tým splnom to až také klíšé nie je. „Počas krásnych, jasných mesačných nocí, keď je ustálené počasie a tlaková výš, sa vlčie zavýjanie veľmi dobre rozlieha,“ hovorí Tesák. Pri love sa stáva, že sa vlky rozídu na veľké vzdialenosti a musia sa na diaľku identifikovať. To je to dlhé ťahavé vytie. „Vedia, že je jeden tam, druhý tamto a tretí zase na druhej strane.“

Vlčia svorka sa v zime dáva dokopy. Aj vlky, ktoré počas zvyšku roka žijú samostatne, sa v zime pripájajú k svorku. Všetky sa zomknú a spolu lovia vysokú zver. „V tomto období ľahšie nachádzame strhnuté kusy a zo vzoriek kostnej drene dokážeme zistiť, v akej kondícii, povedzme, srna či jelenica boli,“ hovorí Jerguš Tesák. Na prelome zimy a jari prichádza obdobie párenia, vtedy môže dôjsť k zvýšenému napätiu a niektoré svorku opustia. Počas leta zase často putujú. Práve veľké presuny vlka sú výkonom, ktorý by sme mali oceňovať. Pravda však je, že kým nebudeme mať prepojené veľké oblasti, v ktorých sa vlk nebude loviť, bude sa stávať, že kým ho na území, ktoré bolo vytvorené na jeho ochranu (najčastejšie národný

Predpokladá sa, že na Slovensku máme asi 100 savoriek, a ak má každá asi päť členov, mohli by sme tu mať 500 až 600 vlkov, čo sa potvrdilo aj najnovšou genetickou štúdiou.

park), ochránime, tak pri putovaní cez nechránené územia môže prísť o život. Že putuje a hľadá si nové pôsobiská, je veľmi dôležité. Takto sa prepájajú populácie medzi sebou a udržuje sa dobrá genetika zvierat. Najzdatnejším známym cestovateľom je slovinský vlk Slavč, ktorý si našiel partnerku až v Taliansku a prešiel asi 2 000 kilometrov. Keďže vlk sa nedokáže prispôbiť našej infraštruktúre, musíme to urobiť my ľudia. Tým, že krájame krajinu diaľnicami, vytvárame akési „voliéry“, a keď chce zviera z voliéry von, povedzme z Malej do Veľkej Fatry, môže ho zraziť auto. Takto prichádzame aj o vlky, medvede či rysy. Situácia sa dá riešiť ekoduktmami, zelenými mostmi, cez ktoré môže zver bezpečne prechádzať. „Slovensko je, pokiaľ ide o ekodukty, v plienkach,“ hovorí zoológ.

Vlk sa neponáhla stretnúť s človekom. „Každé moje stretnutie s nimi bolo pre mňa krásne a intenzívne. Keď sme na Muránskej planine robili pre deti letný tábor, vybrali sme sa v noci skúsiť šťastie. Na lúku vyšlo päť vlčích tieňov. Podišli k nám asi na 30 metrov, môj pes si ich išiel oňuchať, no rýchlo sa vrátil. Hneď ako nás vlky identifikovali, zmizli v tme lesa. Deti boli nadšené. Druhý krásny zážitok s vlkmi som mal v Poľsku, keď sme o siedmej ráno pozorovali asi 15-člennú svorku, ako sa hrá na lúke. Nevedeli o nás, a tak sme sa na ne mohli pozerieť aj hodinu.“

Vlkom sa v zime darí

Zima pristane nielen vlkom, sú vtedy najkrajšie s huňatou srstou, tešia sa na ňu aj výskumníci. Je pre nich dôležitá. Dobré sa im stopuje, dokážu v snehu identifikovať stopy či zozbierať kvalitné vzorky trusu na analýzu DNA. Vlkom sa v zime darí. Najlepšie je pre ne január, február či marec, keď je zver zoslabnutá. Vysoká zver stráca parožie a nemá silu, diviaky sa váhou zabárajú do snehu. Vlk si aj vo vysokom snehu poradí veľmi dobre, tým, že je ľahší ako jelenia zver, nezapadne tak hlboko do snehu.